

Podpora pečujících osob

Závěrečná zpráva pracovní skupiny věnované podpoře pečujících osob (osob zajišťujících neformální péči).¹

ZADÁNÍ PRO PRACOVNÍ SKUPINU

Pečující osoby zajišťují významnou část sociální péče: přitom o jejich konkrétní roli a potřebám nemáme téměř žádné informace.

Cílem pracovní skupiny, bylo odpovědět na otázku, co je potřeba udělat pro osoby pečující doma o své blízké? Popsat současný stav, zachytit hlavní rysy současné situace, upozornit na potíže, rizika či dobré stránky. Navrhnout základy možných řešení. Toto je výsledek činnosti pracovní skupiny.

PRACOVNÍ SKUPINA NAVRHUJE

1. **Zlepšit dostupnost** (kapacitní, finanční, časovou) **odlehčovacích služeb**.
2. **Zlepšit podporu mladých dospělých s postižením:** formou bydlení a služeb, které umožní jejich setrvání v běžném životě komunity.
3. **Podporovat pečující osoby ve zvládnání péče o blízkou osobu**, usnadnit orientaci v systému péče a procvičovat v používání kompenzačních pomůcek.
4. **Investiční prostředky** státu a samosprávy, určené pro sociální oblast, **směřovat k podpoře neformální péče** a péče v domácnosti.

(Podrobnosti k navrhovaným opatřením a další návrhy viz. níže.)

---

¹ Na vytvoření tohoto dokumentu se podíleli: Gabriela Bártlová, J. Černá a Miriam Urbanová (obě Prointepo), M. Červinková a I. Mikušová (obě Orion), Kateřina Erlebachová (Městský úřad Náchod), E. Jarková (Asociace přátel lidí s autismem, Speciálně pedagogické centrum HK), L. Jelínková, M. Löfflerová, J. Masáková, A. Peřinová, Jana Potočková (Nona), I. Šejvlová (Seniorcentrum HK), I. Vašáková (APLA HK), M. Vráblová (Oblastní charita Hradec Králové) a vedoucí pracovní skupiny Milan Šveřepa (Krajský úřad Královéhradeckého kraje)

Pracovní skupina se setkala šestkrát, v období od srpna 2009 do května 2010. Všem zúčastněným děkujeme za čas, úsilí a přátelský přístup, který pracovní skupině věnovali.

Své poznámky a připomínky pošlete Milanu Šveřepovi na email msverepa@kr-kralovehradecky.cz nebo volejte na číslo 495 817 594.

ZDŮVODNĚNÍ – POPIS SOUČASNÉ SITUACE

Rodiče se o své děti starají od revoluce 89. Předtím žádná podpora nebyla, děti končily v ústavech. Nyní jsou asistenti ve školkách a školách, osobní asistence, stacionáře. Nyní v ústavech nenajdeme malé děti. Ústavy jsou plné dlouhodobých klientů. Děti ovšem stárnou a pro (stárnoucí) rodiče je těžké se dále starat – a ústavy jsou plné. Při komplexní podpoře (volnočasové aktivity, vzdělávání, doprava) to pečující osoba zvládá a dítě do ústavu dát nechce. Navíc má čas na ostatní sourozence, na to, aby si zařídila potřebné věci atd.

Ve stacionáři stále posouváme horní věkovou hranici klientů, protože stárnou. Ale tím nemůžeme přijímat další malé děti. O lidi s handicapem by mělo být postaráno „od mala po furt.“ Do plánu je třeba dostat podporované bydlení, aby dospělí handicapovaní nemuseli do ústavů.

Pokud po mládí v rodině nastoupí do ústavu, ztratí vybudované návyky a dovednosti. V ústavu nemusí nic dělat, záleží na jeho vůli, kdežto doma si ho rodiče donutí.

Je-li trend, aby osoby se zdravotním postižením nebo senioři zůstávali v přirozeném prostředí, je nutné vybudovat síť zařízení, které jejich rodině poskytne podporu (odlehčovací služby). Současná kapacita je velmi malá. Populace stárne, v Hradci Králové budou sídliště do deseti let plná seniorů. Více takových menších, komornějších zařízení, síť v celém kraji.

ADMINISTRATIVNÍ PŘEKÁŽKY

Kde byla odlehčovací služba dříve (při domovech důchodců), dnes již není, protože vyžaduje samostatnou registraci, což se zařízením kvůli několika lůžkům nechce dělat.

Při současném stavu platů nebude mít péči za pár let kdo dělat. Takovouto fluktuaci pracovníků jsme nikdy neměli.

Za současných finančních podmínek nedělají přímou péči téměř žádní muži. Přitom jde o velmi fyzicky náročnou péči.

Požadavek vzdělávání 24 hod. se vztahuje i na pracovníky na dohody: pracuje 150 hod., vzdělávání 24 hod. Oboje se musí zaplatit. A hlavně se v takovém rozsahu vzdělávat nechtějí. Mělo by to být třeba procentuálně v rámci odpracované doby (menší počet hodin) nebo nad rámec pracovní doby.

Příspěvkové organizace mají výhodu v tom, že mají investiční prostředky od svého zřizovatele. Je potřeba, aby kraj a města dávaly na investice i neziskovým organizacím.

Je škoda, že IOP-transformace jsou pouze pro ústavy. Přitom by bylo dobré využít je právě na nákupy bytů pro současné stárnoucí klienty stacionářů. Jinak oni skončí v těch uvolněných ústavních místech, přitom dovednosti k životu v domácnosti mají.

PEČUJÍCÍ RODINY

Pokud pečující rodina nemá podporu, je výrazně vyšší rozvodovost.

To ještě zvyrazňuje potřebu respitní péče – pokud pečuje pouze jeden rodič, nemá záskok.

V kraji jsou místa, kde takové služby vůbec nejsou.

Děti nejsou zvyklé na pobyt mimo domov. Na pobyty mimo (respit, tábory) je třeba je zvykat postupně.

V úplné rodině pečující o dítě s postižením má otec často dvě práce (kompenzace matčiny péče v domácnosti), takže se péče neúčastní – ta je celá na matce.

Práce těchto rodin by se měla medializovat.

Ony sami o tom nemluví, neboť jim v běžné společnosti nikdo nerozumí (nikdo nemá podobnou zkušenost).

Úředníci by měli jezdit na setkání pečujících rodin, aby poznali jejich svět.

FINANČNÍ NÁROČNOST SLUŽEB A PŘÍSPĚVEK NA PÉČI

Odlehčovací služby jsou často ekonomicky nedostupné: platí se cca 12 tis. měsíčně. Klient má typicky 2 tis. příspěvek, 8 tis. důchod. Přitom platí doma nájem.

Některým rodinám, které se starají, příspěvek nestačí a doplácí to ze svého. (Pečovatelská služba se stará osm hodin denně.)

Je hodně lidí, kteří o příspěvku vůbec nevědí.

Kvůli formálnímu prošetřování potřebnosti se stává, že lidé, kteří se sotva pohybují, nedostanou příspěvek na péči. Nebo že neorientovaný člověk „namluví“ sociální pracovníci věci, které nejsou vůbec pravda.

Sociální pracovníce by měly projít školením o diagnózách. („Co je to DMO?“)

Každá sociální pracovníce posuzuje jinak, jedno ležící dítě ve stejném městě dostane čtvrtý stupeň, druhé nic.

Posuzované činnosti se zaměřují na fyzické úkony, ne na mentální schopnost je provést (vypínač zmáčkne, ale nesmí to udělat bez dozoru; učeše se, ale někdo jí to musí říct).

CO FUNGUJE V PODPOŘE PEČUJÍCÍCH OSOB?

Zvyšuje se počet lůžek odlehčovací služby (pomalu, ale zvyšuje).

Je dobře postaráno o děti školního a předškolního věku. Rodiče mohou do práce a mít vlastní aktivity.

Otevírají se cvičné byty (např. Jičín, Hradec, Rychnov).

CO NEFUNGUJE?

Není zajištěna podpora pro mladé dospělé – rodiče by museli zůstat doma.

O skupině mladých dospělých s postižením se nemluví, neví ve společnosti.

Od devadesátých let se propaguje integrace a domácí péče o postižené děti. Nikoho nikdy nenapadlo, že vyrostou a kdo se o ně postará.

Když stát přestal podporovat umísťování děti do ústavů, tak ať se nyní stará o jejich další budoucnost – jestli je teď (v dospělosti, kdy rodiče již nestačí) dáme do ústavů, tak tam umřou.

Spousta rodičů nerozumí nárokům a postupům při žádostech o kompenzační pomůcky, nemá čas a chuť se dohadovat. Bylo by dobré, aby měl nějaký doprovod, který s tím pomůže.

VZDĚLÁVÁNÍ

Rodiče dětí: V některých časech (dětí jsou ve škole) je možné pro rodiče uspořádat seminář, setkání apod.

- malé, dlouhodobé skupiny (důvěra k řešení osobních témat)
- témata:
  - pomůcky
  - legislativa
  - druhy postižení, co znamenají, možnosti vývoje
  - komunikace dle typů postižení
  - relaxační témata (arte, vizážistika)
  - péče o sebe – témata nejen o dítěti
  - práce s emocemi, udržení rodiny a vztahy s příbuznými
  - příprava na zaměstnání (životopisy, pohovory, sebevědomí, mluvnice, jazyky, počítače)
- možnost financování z OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (Orion)

Děti pečující o rodiče pracují, ve volné chvíli jsou rádi, že mohou zařídit své záležitosti.

- námět formy: instruktor pro konkrétní rodiny, který přijde a pomůže s pomůckami, úpravou bytu, nácvikem úkonů

CHRÁNĚNÉ A PODPOROVANÉ BYDLENÍ

Současná nabídka chráněného bydlení se zaměřuje na lidi schopné samostaného života. Pro ty, kdo potřebují celodenní péči, nabídka není. Představa, že půjdou do ústavu, je pro rodiče těchto osob nepřijatelná.

Většina klientů bude potřebovat pomoc při běžných činnostech (oblékání atd.). Je zde i výrazná skupina, která bude potřebovat celodenní péči.

Bylo by dobré udělat šetření, kolik takových lidí je a jakou péčí by mohli potřebovat. Připravuje se v území Nového Města nad Metují, Jaroměře a Náchoda (J. Zeman). Připravuje se i v Hradci Králové.

CELODENNÍ AKTIVITY

Nejde jen o chráněné bydlení: klienti potřebují také náplň dne a další činnosti. Nemohou být celý den zavřeni v bytě. Bylo by dobré mít pro každý okres komplex takových služeb, obvykle to i v rámci okresů funguje a působí přirozená spádovost.

ODLEHČOVACÍ SLUŽBY

Není také nabídka odlehčovacích služeb (ať pro ZP nebo pro seniory). Nejde jen o oddych při dovolené, ale i o situace, kdy se pečující něco stane (nehoda, nemoc) a nemůže se starat třeba půl roku. Přechodná lůžka v domovech důchodců po účinnosti zákona o sociálních službách zanikla (registrace, inspekce, peníze).

Odlehčovací služba by měla být v prostředí, kam klienti běžně chodí, které znají. A při respitním pobytu tam vlastně pouze přespí.

Odlehčovací služba v pro seniory v HK odmítla v poslední době 20 žádostí, neboť nemá místo. Už čtyři roky se snaží o získání dalšího bytu ve stejné objektu (nyní zdravotnické středisko).

DOBROVOLNICTVÍ

K tomu by bylo dobré využít dobrovolnictví. Zatím chodí zejména studenti, kteří jsou k dispozici pouze krátkou dobu. Chtělo by to organizaci, která se o ně bude starat. I pro děti z rodin to může být velká vzpruha, protože dobrovolník s nimi může dělat věci (nákupy, divadlo), na které rodičům nezbývá pro práci a péči o dítě síla.

INVESTIČNÍ PODPORA PRO TYTO DRUHY SLUŽEB

Je třeba poskytovat investiční prostředky i neziskovým organizacím. Na úpravy objektů, údržbu, příp. na výstavbu.

DĚTI S AUTISMEM

160 klientů s autismem v Královéhradeckém kraji, o něž se starají Speciálně pedagogická centra.

Po ukončení školní docházky chybí jakákoli podpora a integrace.

Při vstupu do velkokapacitního ústavního zařízení ztrácejí návyky péče o sebe a domácnost, končí na lécích.

Během školní docházky nejčastěji využívají školy a osobní (pedagogickou) asistenci, jiné sociální služby spíše ne.

Jediné pobytové zařízení pro dospělé autisty v Česku je v Hřebči (u Kladna), kde je pět klientů, žijí v domácím rytmu.

Dobrá péče a přístup umožňují život bez léků.

OSOBNÍ ASISTENCE PRO DĚTI VE ŠKOLE

Po celou dobu výuky by měla asistenci (podmínky pro výuku) zajistit škola (včetně přestávek, pomoci při hygieně a stravě). Vyplývá to ze školského zákona: škola má zajistit výuku odpovídající individuálním potřebám dítěte.

Osobní asistence supluje pedagogickou asistenci, neboť pro ni není v resortu školství dostatek financí. Ve srovnání s ostatními kraji zajišťuje Královéhradecký kraj velký počet pedagogických asistentů.

Soukromá škola dostává dotaci na asistenta pedagoga na čtyři hodiny denně (doba, kdy probíhá výuka). Navíc pouze pro jednoho pedagoga denně. Je nemožné, aby to zvládl, pokud má ve třídě šest dětí s postižením. To vede k tomu, že ta samá osoba je čtyři hodiny zaměstnána jako pedagogická asistentka a čtyři hodiny jako osobní asistentka. Na pět dětí s postižením by měli být čtyři dospělí pracovníci.

Obvykle jsou ve třídě dva učitelé a jeden asistent. Nechť je jeden učitel, který bude řídit výuku, a dva asistenti.

Pro pedagogické asistenty jsou určeny velice nízké dotace. Asistenti jsou velmi špatně placeni. Nevykonávají tuto práci téměř žádní muži, přitom je také velmi fyzicky náročná. S tím dříve velmi pomáhala civilní služba.

Asistent pracující na dělené úvazky (osobní, pedagogický) musí také absolvovat dvojí vzdělávání, má potíže s dovolenou (ze školství více) atd.

Mnoho dětí (i s intelektovými předpoklady) není přijato do základních škol (integrováno), neboť „škola nemá podmínky“ (schody apod.).

Pokud by se dotační prostředky převedly pod resort školství a platila se (pedagogická) asistence pouze z jednoho zdroje, nebude možné využívat současné zdroje od rodičů (příspěvek na péči) a stát by musel zvýšit dotační prostředky pro zajištění asistence.

Bylo by dobré, aby kraj podporoval poskytovatele metodicky, např. svolal setkání stejných služeb (jako bylo kdysi k osobní asistenci). Je potřeba, aby zde byl jasný požadavek, čemu se chtějí poskytovatelé věnovat, aby sami určovali témata.

NÁVRHY

Ideálním stavem by bylo zajistit potřebnou podporu formou pedagogické asistence: odpadly by komplikace s dvojími úvazky, s kombinací provozu školské a sociální služby, zmizela by nespravedlnost hrazené a nehrazené asistence ve škole.

Podpořit, aby asistenci vykonávalo více statných mužů.

Podporovat poskytovatele formou metodických setkání, výměny zkušeností (aktuálně např. k vykazování služeb).

OSOBNÍ A PEDAGOGICKÁ ASISTENCE

Existuje velká skupina dětí se zdravotním postižením, které pro plnohodnotné vzdělání potřebují službu osobního nebo pedagogického asistenta. V Královéhradeckém kraji jich je kolem tří set.

Osobní nebo pedagogický asistent pomáhá s dopravou dětí do školy, asistuje jim při vyučování, pomáhá s osobní hygienou a stravováním.

SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZEZNÁVÁ DVA DRUHY ASISTENCE:

osobní asistence

- sociální služba podle zákona č. 108/2006 Sb., v platném znění
- najímá si ji rodič dítěte
- hrazena z příspěvku na péči a z dotací veřejných rozpočtů
- zajišťuje ji poskytovatel služby, zpravidla jiná organizace než škola

pedagogická asistence

- pomoc učiteli či učitelce podle vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění
- zajišťuje ji škola
- hrazena ze školských prostředků; pro soukromé školy vypisuje MŠMT dotační program pro financování pedagogické asistence

HLAVNÍ NEVÝHODY SOUČASNÉHO STAVU

spojené s osobní asistencí:

- nevyjasněné postavení asistenta nebo asistentky ve škole (podřízenost vedení školy, odpovědnost za dítě, odpovědnost za škody)
- finanční spoluúčast rodičů vede k tomu, že raději službu nezaplatí a dítě tak přichází o potřebné vzdělání (zůstává doma, ve škole nezvládá výuku)
- nejisté financování (formou dotací na sociální služby)
- osobní asistent nebo asistentka ve škole obvykle pomáhá více dětem zároveň – to způsobuje potíže v kvalitě služby (podle zákona a standardů) a ve financování (rozpočítávání podílu uživatelů)
- dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. má být úhrada uživatele stanovena na základě spotřebovaných úkonů; vzhledem k potřebnosti jednotlivých úkonů během výuky a přestávek, může být skutečná výše úhrady minimální v poměru k času, po který je asistent s dítětem (asistent je s dítětem při vyučování, ale po delší časové úseky „pro něj nic nedělá“)
- nemocnost dětí: poskytovatelé tuto situaci řeší stanovením úhrady paušální částkou nebo rozpočítáváním úhrady mezi více uživatelů (jeden asistent na více dětí); tato řešení nejsou v souladu se zákonem o sociálních službách
- poskytovatel osobní obvykle stanovuje časové vymezení služby podle délky vyučování, tomu odpovídá personální zajištění; dle zákona se však jedná o službu bez časového omezení

spojené s pedagogickou asistencí:

- nerovnoměrné rozložení pedagogické asistence (ne každá škola, která ji potřebuje, ji používá a umožňuje tak dětem vzdělání)
- pedagogická asistence nevykonává některé činnosti, které jsou pro dítě ve škole nezbytné (pomoc se stravou a s hygienou)

v kombinaci:

- nespravedlivý stav vůči rodinám ve školách, které nemají pedagogickou asistenci – musí hradit osobní asistenci, zatímco pedagogická je bezplatná

ZPŮSOBY ŘEŠENÍ

- jasně legislativně vymezit, že asistence ve školách je záležitostí školství
- do náplně pedagogické asistence zahrnout pomoc s hygienou a stravováním, které jsou pro děti nezbytné
- zajistit plné financování pedagogické asistence v závislosti na potřebách dětí

V Hradci Králové, 5. 5. 2010